

EVLİLİK NEYİ DEĞİŞTİRİR? KADIN GİRİŞİMCİLER ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Dr.Öğr. Üyesi Esra Sena TÜRKÖ
Erzurum Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
esturko@erzurum.edu.tr

Duygu TULAN
Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
duygu.tulan52@erzurum.edu.tr

Özet

Bu çalışmanın amacı, evli ve bekar kadın girişimciler arasında çeşitli değişkenler açısından farklılık bulunma durumunu araştırmaktır. Bu amaca yönelik olarak Erzurum il merkezinde çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren 200 kadın girişimciye anket uygulanmıştır. Tek Örneklem Kolmogorov-Smirnov testi ile değişkenlerin normal dağılım göstermediği değerlendirilmiş ve parametrik olmayan Mann-Whitney U testinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Analiz sonuçları kadın girişimciler arasında 32 değişkenin sadece 4 tanesinde evli olma durumuna göre farklılık bulunduğunu göstermektedir. Evli girişimciler, bekar girişimcilere kıyasla daha düşük eğitim seviyesine ve daha yüksek yaş ortalamasına sahiptir, daha çok çalışan istihdam etmektedir ve satış fiyatlarını belirlemede daha az zorlandığını ifade etmiştir. Diğer yandan evli ve bekar kadın girişimciler arasında 28 değişkende istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Günlük çalışma saati, eve iş götürme, aileye dilediği gibi vakit ayırabilme, imkanı olsa işi bırakma isteği, ailenin toplam geliri değişkenleri açısından iki grup arasında farklılık yoktur. Evli ve bekar kadın girişimciler işletmeyi kurarken benzer düzeylerde aile ve yakın çevrelerinden olumsuz baskı hissetmiş, bürokratik işlemlerde, işi planlamada, makine ve ekipman seçim ve temininde, finansal kaynak bulmada sorun yaşamıştır. Ayrıca işletmeyi yönetirken zorlanma düzeyleri de benzerdir. İşletmeyi kurduktan sonra önyargılı tutum ve ayrımcılığa maruz kalma, ev kadını sorumluluklarını aksatmaya başlama, aile içi sorumlulukların işi aksatması, yakın çevreden destek olanların sayısı açısından iki grup arasında farklılık yoktur. Kadın girişimciler benzer düzeylerde çalıştıkları sektörde büyümek için uygun fırsatlar görmekte ve sektörün kadın girişimciler için uygun olduğunu düşünmektedir. Evli ve bekar girişimciler arasında, yaşadıkları çevreyi değerlendirme düzeyleri açısından farklılık yoktur.

Anahtar Kelimeler: Kadın Girişimciliği, Kadın Girişimciler, Evlilik, Erzurum, Türkiye

WHAT DOES MARRIAGE CHANGE? A SURVEY ON WOMEN ENTREPRENEURS

Abstract

The aim of this study is to investigate the differences between married and single women entrepreneurs. With this aim a questionnaire is applied to 200 women entrepreneurs operating in various sectors in Erzurum city center. One Sample Kolmogorov-Smirnov test determined that the variables' distribution was not normal; a non-parametric Mann-Whitney U test was decided to be conducted.

Analysis results indicate that mean ranks for two groups differ significantly from each other only in 4 variables among 32 variables, according to marital status. Compared to single entrepreneurs, married entrepreneurs seem to have lower education level and higher average of age; employ more employees and have expressed less difficulty in determining sales prices. On the other hand, two groups do not significantly differ from each other in 28 variables. Daily work hours, delivering work at home, allocating time for family as desired, willingness to quit job if possible, total family income variables do not differ according to marital status. In the start-up phase, married and single women entrepreneurs similarly felt pressure from family and close environment; and encountered problems in bureaucratic transactions, business planning, machinery-equipment selection and supply, access to financial resources at similar levels.

Besides, level of difficulty experienced in business management is similar as well. After becoming an entrepreneur, two groups do not differ from each other in, level of exposure to prejudice and discrimination, starting to hamper housewife responsibilities, hampering work because of family responsibilities and number of supporters from family and close environment. Women entrepreneurs assess growth opportunities in the sector they operate and evaluate environmental conditions at similar levels

Keywords: Women Entrepreneurship, Women Entrepreneurs, Marriage, Erzurum, Turkey.

1. Giriş

Kadın girişimciliği, istihdam ve kadın istihdamının özel bir alanı olarak kabul görmüş ve bu konuya olan ilgi, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde giderek artış göstermiştir (Kutukız ve Özden, 2018:353; Najimudinova, 2015:8). Kadınların çalışma hayatında aktif rol oynamaları için farkındalık ve kapasite geliştirme yönünde çalışmalar yapılmış bu çalışmalar ile kadınların girişimcilik faaliyetlerinde bulunmaları teşvik edilmiştir (Boyacıoğlu, 2014:84). Ancak yine de kadın girişimciler cinsiyetleri baz alınarak iş kurma ve mevcut işlerini yürütmede çeşitli engeller ile karşılaşmakta; biyolojik ve fizyolojik özelliklerine bağlı olarak, kendilerine atfedilen rolleri ile ilgili sorunlar yaşamaktadır (Akgül Koç ve Siklon, 2009:266). Hatta toplumsal cinsiyet temelli iş bölümünce kadına verilen eşlik/annelik görevlerini içselleştirmişleriyle kadınlar, işgücü piyasasından geçici ya da sürekli ayrılmaktadır. Kadını toplumda denetlenen konumuna indirgeyen ataerkil yapının getirdiği hiyerarşik bu düzen, kadının işgücü piyasasına katılımında belirleyici rol oynamaktadır (Özçatal, 2009:52). Geleneksel olarak belirlenmiş cinsiyet rollerinin bu şekilde benimsenmesi ise kadınların erkeklere bağımlılıklarının ölçüsünü ifade etmektedir. Bazı kadınlar bu durumdan rahatsızlık duyarken bazıları bu durumu normal ve doğal olarak karşılamaktadır. Bu bağımlılık nedeniyle kadınların önemli bir bölümü için hayattaki en önemli amaç iyi bir anne ve eş olmaktır (Goffee ve Scase, 1992:13).

Evlilik davranışları etkiler, günlük rutinleri ve alışkanlıkları değiştirir (Erdoğan, 2017:4-10). Evlilik evlenen kadın ve erkeklere gelirlerinde artış, ücretlerinde göreceli farklılık gibi çeşitli kazanımlar getirir (Becker, 1973:813). Peki evlilik kadın girişimciler açısından neyi değiştirir? Kadınların iş kurma süreçlerinde ve işlerini yönetirken karşılaştıkları sorunları azaltır mı? Evli kadınlar kalıpyargıların söylediği gibi ev sorumluluklarını aksatır mı, iş yüklerinin artması nedeniyle işletme yönetiminde başarısız olur mu? Evli kadınlar kendilerine biçilen roller ve davranış kalıpları nedeniyle daha mı çok baskı ve ayrımcılığa maruz kalır? Tüm bu sorular kadın girişimciliği araştırmalarına özeldir. Örneklemnin erkeklerden oluştuğu bir araştırmada medeni durum değişkeni açısından analiz yapıldığında bu ve benzeri soruların cevapları aranmaz. Bu durum toplumsal cinsiyet rollerinden ve cinsiyet rolleri konusundaki kalıpyargılardan kaynaklanmaktadır.

Girişimcilik araştırmalarında demografik faktörlerden medeni durum değişkeninin analize dahil edilmesi -araştırmanın odak noktasına göre- evli ve bekar girişimciler arasında çeşitli konularda (örneğin, motivasyon kaynaklarını ve davranış kalıplarını değerlendirme konusunda) sonuçlar vermektedir. Risk alma düzeyi konusunda medeni durum açısından bir farklılık ortaya çıktığı zaman evliliğin girişimciye getirdiği sorumluluk duygusu vb. gerekçelerle bu farklılığın ortaya çıktığı yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır. Kadın girişimciler söz konusu olduğu zaman ise, medeni durum değişkeni, tüm bu değerlendirme ve yorumlara ek/farklı olarak, kadının toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle maruz kaldığı baskı ve engellemeler ve mücadele ettiği kalıp yargılara ilişkin sonuçlar vermektedir.

Yakın zamanda yapılmış uygulamalı çalışmalar, Türkiye’de kadın girişimcilerin düşünüldüğü kadar çok sorun yaşamadıklarını (Türko, 2016b:56; Uluköy ve Bayraktaroğlu, 2014) ve çatışma odaklarını stratejiler geliştirerek çözdüklerini göstermektedir (Batı ve İnel, 2015). Oysa kadınların girişimci olmaları durumunda başarısız olacakları ve baskı görecekları vb. konusunda kuvvetli kalıpyargılar bulunmaktadır. Uygulamalı çalışmaların kalıpyargıları temelsiz bırakan ve kadın girişimciliğini teşvik eden bu olumlu sonuçlarının, toplumla daha fazla

paylaşılması kalıpyargıların ortadan kaldırılmasına katkıda bulunacaktır (Tulan ve Türko, 2018:303).

Erzurum'da kadın girişimcilere uygulanan bir saha araştırmasında, kadınların medeni durumlarının kaydedilmesi konusunda araştırmacıların sorun yaşadığı ifade edilmektedir. Kadın girişimcilerin sözlü olarak boşanmış/boşanma sürecinde olduklarını ifade etmelerine rağmen anket formuna evli olarak kaydedilmek istedikleri görülmüştür. Ayrıca çocuk sayısı sorusunun medeni durumdan önce sorulmasını sorun eden ve olumsuz tepki veren girişimciler olmuştur. Eşleri ile birlikte çalışan kadınların sorulara cevap verirken, göz teması ile veya sözlü olarak eşlerinden onay alma ihtiyacı hissettikleri gözlenmiştir. Araştırmada, kadın girişimcilerin hissettikleri toplumsal baskı, karar verme süreçlerine katılım durumları gibi hususların derinlemesine araştırılması önerilmekte, ataerkil toplumsal yapının geçerli bölgelerde girişimci olmaya karar verecek kadınların karşılaşacağı toplumsal sorunların daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacağı ifade edilmektedir (Tulan ve Türko, 2018:302).

Bu noktadan hareketler çalışmanın amacı, evli ve bekar kadın girişimciler arasında çeşitli değişkenler açısından farklılık bulunma durumunu araştırmaktır. Bu amaca yönelik olarak Erzurum il merkezinde çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren 200 kadın girişimciye saha araştırması uygulanmıştır. Araştırmanın ataerkil toplumsal yapı nedeniyle güçlü kalıpyargıların bulunduğu düşünülen bir bölgede Erzurum'da gerçekleştirilmesi tercih edilmiştir. Uygulama sonuçlarının bölgede kadın girişimciliğinin desteklenmesi konusunda tasarlanacak programlara katkıda bulunması beklenmektedir.

2. Girişimcilik Araştırmalarında Medeni Durum

Girişimcilik araştırmalarında medeni durum; yaş, cinsiyet ve eğitim gibi diğer demografik değişkenlerle birlikte örneklemin profili çizmek için kullanılmaktadır. Az sayıda çalışmada bu değişkenlerin bir veya birkaçını kullanarak analiz gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın odak noktasına göre, eğitimin ve yaşın diğer değişkenlerle ilişkisi; medeni durum veya cinsiyete göre gruplar arasında farklılık bulunma durumu en çok kullanılan araştırma yöntemleridir.

DeMartino ve Barbato (2003:815) kariyer motivasyonu ve cinsiyet arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında benzer eğitim vb. şartlara sahip kadın ve erkek girişimciler arasındaki farklılıkların evli olma ve bakmakla yükümlü olduğu çocuk sahibi olma durumunda arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Nijerya'da demografik faktörlerin girişimci kültürü üzerindeki etkisini araştıran bir çalışmada üniversite öğrencilerinin medeni duruma göre aralarında farklılık bulunduğu, bekar öğrencilerin daha yüksek düzeyde girişimci özellikler gösterme eğiliminde olduğu kaydedilmiştir (Adewele, 2016:10)

Türkiye'de spesifik olarak evli ve bekar kadın girişimciler arasındaki farklılıklar üzerine odaklanan çalışma bulunmamaktadır. Ancak girişimcilik ve kadın girişimciliği konusunda gerçekleştirilen saha araştırması içeren çalışmalarda medeni durum bir değişken olarak analize dahil edilmiştir. Bu çalışmaların pek çoğu girişimci veya girişimci adaylarından oluşan örnekleme sahipken, kısıtlı sayıda çalışma kadın girişimciler üzerine uygulanmıştır.

Erdun (2011) tarafından Zonguldak'ta kadın girişimcilere uygulanan saha araştırması sonuçları içerisinde medeni durum değişkenine ilişkin analiz sonuçları bulunmaktadır. Analiz sonuçlarına göre kadın girişimcilerin medeni durumları ile risk alma eğilimleri ve kendilerine duydukları güven arasında anlamlı bir ilişki vardır. Evli kadın girişimcilerin risk alma eğilimleri ve kendilerine duydukları güven, bekar kadın girişimcilere kıyasla daha yüksektir (Erdun, 2011:80-83).

Ankara'da gerçekleştirilen bir saha araştırmasında kadın girişimcilerin medeni durumlarının çeşitli değişkenlerle ilişkisi, çapraz tablolar ile değerlendirilmiştir. Boşanmış

girişimcilerin %12,5'inin girişimciliği "iş bilmek" olarak, evlilerin ise %10,13'ünün "cesaret" olarak tanımladıkları belirtilmiştir. Girişimcilik motivasyonu sorusuna bekarların %33,33'ü "başkalarına faydalı olma isteği", %22,22'si ise "bağımsız olma isteği" olarak cevap vermiştir. Boşanmışların %15,63'ü "başarma isteği" olarak tanımlamış, evlilerin ise %0,45'i "başarma isteği" ve %15,91'i "başkalarına faydalı olma isteği" olarak belirtmiştir. Medeni durum ile karşılaşılan zorluklara bakıldığında, bekar kadınların %33,33'ü, boşanmışların %23,53'ü ve evlilerin %21,21'i kadın olmanın zorluğunu yaşadığını ifade etmiştir (Ankara Kalkınma Ajansı, 2014:78-89).

Özyılmaz (2016) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın Türkiye genelinde kadın girişimcilere uygulanan saha araştırması sonuçlarına göre, kadın girişimcilerin medeni durumu ile aile ihtiyaçlarını karşılamak için girişimci olma durumuna ilişkin uygulanan ki-kare bağımsızlık testi sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Hiç evlenmemiş olanların %62,5'i aile ihtiyaçlarını karşılamak için girişimci olduğu önermesine katılırken, evli olanlarda bu oran %84,5'e, boşanmışlarda %82,7 ve eşi ölmüşlerde %80'e çıkmaktadır (Özyılmaz, 2016:111).

Ballı (2017:52-58) tarafından Kozan'da gerçekleştirilen çalışmada kadın girişimci adaylarının uygulamalı girişimcilik eğitimine katılma nedenlerinin ve girişimci olmak isteme nedenlerinin evli olma durumuna göre farklılık göstermediği kaydedilmiştir. Çalışmada kadınlara sunulan ifadelerden 7 değişken kadınların eğitime katılma nedenlerini ve 14 değişken girişimci olmak isteme nedenlerini temsil etmektedir. Ayrıca çalışmada kadınların girişimcilik konusunda önlerinde gördükleri engeller açısından evli ve bekar kadınlar arasında farklılık bulunmadığı ifade edilmektedir. Kadınlara engeller konusunda sunulan ifadeler: sermaye bulmanın zorluğu, aile izin ve desteğinin bulunmayışı, bürokratik işlemler, tecrübesizlik, işyeri açma maliyetleri, müşteri bulamama, donanım temininde güçlük, uygun eleman bulamama, başarısızlık korkusu, pazarda tanınmış olma ve toplumsal baskı.

Ödemiş (2018) tarafından İzmir'de gerçekleştirilen çalışmada, kadın girişimcilerin iş yaşam dengesinin; yaş, medeni durum, çalışma süresi, çalıştığı sektör, çocuk sahibi olma durumu, bakmakla yükümlü olduğu kişi varlığı ve ailesinde bakıma muhtaç kişi olma durumuna göre farklılık gösterdiği ve farkın anlamlı olduğu kaydedilmiştir. Analiz sonuçları, boşanmış kadın girişimcilerin iş yükünün, evli ve bekâr kadın girişimcilere göre daha fazla olduğunu, sağlık kalitesinin daha düşük olduğunu ve iş yaşam dengesini sağlayamadıklarını göstermiştir. İş yaşam dengesini en iyi sağlayan girişimciler, bekâr kadın girişimcilerdir. Boşanmış ve evli kadın girişimcilerin bekâr kadın girişimcilere göre iş yaşam dengesini sağlayamadıkları tespit edilmiştir (Ödemiş, 2018:121-122).

Çetinoğlu ve Büber (2012) tarafından Ankara Ostim'de yürütülen bir saha araştırmasında girişimcilerin kişilik özellikleri ve kültürel değerlerinin, medeni durum, eğitim, yaş değişkenleri açısından farklılık gösterme durumu araştırılmıştır. Örneklemin %98,1'i erkek girişimcilerden oluşmaktadır. Araştırma sonucuna göre girişimci kişilik özellikleri (4 kişilik özellik: pragmatik kişilik, moralist kişilik, duygusal kişilik, karışık kişilik) açısından evli ve bekar girişimciler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Girişimciliğe yönlendiren özellikler (7 özellik: yenilikçilik, liderlik, otokontrol, risk alma, bağımsız olma, kendine güven, iyimserlik) açısından iki grup arasında iki ifade istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu ifadelerin işaret ettiği özellikler "liderlik" ve "kendine güven" olarak tanımlanmış, evli girişimcilerin bekâr girişimcilere kıyasla daha yüksek ortalamalara sahip olduğu ifade edilmiştir. Kültürel değerler boyutu (Hofstede'nin beş kültür boyutu: erillik-dişillik, bireycilik-toplumculuk, güç mesafesi, belirsizlikten kaçınma ve uzun-kısa zamanlı oryantasyon) açısından iki grup arasında 7 ifade anlamlı farklar bulunmuştur. Bu ifadelerin işaret ettiği özellikler "toplumculuk" ve "kısa zamanlı oryantasyon" olarak tanımlanmış, evli girişimcilerin bekâr girişimcilere kıyasla daha yüksek ortalamalara sahip olduğu ifade edilmiştir (Çetinoğlu ve Büber, 2012:193-209).

Bayburt'ta mikro işletmelere uygulanan bir saha araştırmasında girişimci özelliklerinin sosyo-demografik özelliklere göre farklılık gösterme durumu araştırılmıştır. Örneklemin sadece %4'ü kadınlardan oluşmaktadır. Analiz sonucunda medeni durum ile risk alma düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Evlilerin risk alma düzeyinin, bekârlardan daha yüksek olduğu görülmüştür (Kahya ve İmamoğlu, 2013:1-9).

Girişimciliğin finansmanında melek sermayenin rolünü araştıran bir çalışmanın analiz sonuçlarına göre girişimciliğin finansmanında melek sermayenin rolünü değerlendirme düzeyleri, medeni durum açısından istatistiki olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir. Bekar girişimciler, evli olanlara kıyasla girişimcilik faaliyetlerinin finansmanında melek sermayenin kullanılması konusunda daha olumludurlar (Bingöl ve Türkmen, 2016:367).

Orhan (2017) tarafından gerçekleştirilen, girişimci eğilime kaderciliğin etkisinin araştırıldığı çalışmada girişimcilik potansiyeli belirleme ölçeği ve kadercilik eğilimi belirleme ölçeği kullanılmıştır. Örneklemin %46,4'ü kadınlardan oluşmaktadır ve %88,88'i girişimci değildir. Araştırma demografik faktörlerle analiz içermektedir. Analiz sonuçlarına göre, evli ya da bekar olmanın girişimcilik potansiyelinde istatistiksel açıdan anlamlı bir fark oluşturmadığı kaydedilmiştir. Buna karşılık, evli katılımcıların genel kadercilik puanı ortalaması bekarların ortalamasına göre anlamlı şekilde yüksektir. Genel olarak, evli bireyler daha kaderci eğilimler göstermektedir. Evlilerin kontrol yoksunluğu puanı bekarların puanından istatistiksel açıdan anlamlı şekilde düşüktür. Ancak irrasyonel sebep sonuç ve alın yazısı/önceden belirlenmişlik boyutları açısından evlilerin puanı anlamlı şekilde yüksektir. Genel olarak, bekarlar olayları daha az kontrol edebildikleri hissi yaşarken, evliler daha fazla irrasyonel sebep-sonuç ilişkisi kurarak, alını yazısı/önceden belirlenmiş inancı yaşamaktadır. Araştırmada alt-boyutlar açısından da değerlendirme yapılmaktadır. Girişimcilik potansiyeli belirleme ölçeğinin inovatif yaratıcılık, ekonomik özgürlük motivasyonu, risk eğilimi, sosyal ağlar geliştirme alt-boyutlarında bekarların puanlarının istatistiki anlam içerecek şekilde daha yüksek bulunduğu ifade edilmektedir. Boyutlara bakıldığında, girişimci motivasyonlar, sosyal yetkinlikler boyutları açısından bekarların puanları daha yüksektir. Genel puanda medeni durum açısından farklılık bulunmasa da bekarlar daha yaratıcı inovasyon gösterme, ekonomik özgürlüğünü sağlama motivasyonunu sağlama çabası gösterme potansiyeline sahiptir. Daha fazla risk alma ve sosyal ağlar kurma potansiyeli sergilemiştir. Evli bireyler, toplumsal normlardan daha fazla etkilenerek, daha ortalama normları benimsemektedir. Ayrıca evli veya bekar olmanın yaşla da etkileşime girdiği düşünülmektedir (Orhan, 2017:147-150).

Mesleki eğitim gören üniversite öğrencilerinin kültürel zeka düzeyleri ile bireysel girişimcilik yönelimleri arasındaki ilişkiyi tespit etme amacıyla İç Anadolu Bölgesinde faaliyet gösteren bir üniversitenin meslek yüksekokulunda saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Örneklemin %46,8'i kadınlardan oluşmaktadır. Öğrencilerin medeni durumları ile üst biliş boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Evli öğrencilerin bekârlara göre üst biliş puanlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin demografik özellikleri ile bireysel girişimcilik yönelimleri alt boyutları arasındaki anlamlı ilişkiye yönelik yapılan analizlerde, medeni durum ile yenilikçilik arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Evli öğrencilerin yenilikçilik puanlarının bekârlara göre yüksek olduğu tespit edilmiştir (Gürer ve Çiftçi, 2018:496-500).

Son yıllarda Türkiye'de çok yaygın bir şekilde uygulamalı girişimcilik eğitimleri verilmektedir. KOSGEB yeni girişimci desteklerinden faydalanmanın bir ön koşulu olarak uygulamalı girişimcilik eğitimlerine katılımın tanımlanmış olması, ülke çapında girişimcilik eğitimlerinin yaygınlaşmasına sebep olmuştur (Türko, 2016a:61). Girişimci aday veya potansiyel girişimci olarak nitelendirilen katılımcı gruplarına eğitim öncesi ve/veya sonrası uygulanan anketler ile gerçekleştirilen çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda örneklem genel olarak kadın ve erkeklerden oluşmaktadır. Giresun'da gerçekleştirilen bir çalışmada evli olma durumu ile girişimcilik eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Genç, 2015:171). Benzer bir sonuç Edirne, Kırklareli, Tekirdağ bölgesinde gerçekleştirilen bir araştırmada kaydedilmiş, girişimcilik eğitimi alan katılımcıların medeni durumlarının girişimcilik eğilimleri

üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı kaydedilmiştir (Altuntaş, 2016:35, 40). KOSGEB Girişimcilik eğitimlerine katılanların girişimcilik kararını etkileyen sebepleri araştıran bir diğer çalışma sonuçlarına göre bekâr ve evli katılımcıların ankete verdikleri cevaplar 3 ifadede istatistiksel olarak farklılık göstermektedir. Bekâr katılımcıların başkaları tarafından saygı görmeye değer verdikleri; evli katılımcıların ise kendilerine, eşlerine ve çocuklarına güven vermeye; aynı düşünce ve görüşleri paylaştıkları insanların gelişimine katkıda bulunmaya daha fazla önem verdikleri kaydedilmiştir. İnce vd. bu farklılığın sebebinin; bekârların diğerlerine karşı sorumluluk hissetmemeleri, buna karşın evlilerin ailevi sorumluluklarını yerine getirmek zorunda olmaları ve sosyal ilişkilere önem vermeleri ile açıklanabileceğini ifade etmektedir (İnce vd., 2016:120).

3. Yöntem

Erzurum Esnaf ve Sanatkarlar Odası Başkanlığına (ESOB) kayıtlı Erzurum il merkezinde (Yakutiye, Aziziye ve Palandöken ilçelerinde) faaliyet gösteren kadın girişimci sayısı 722'dir. Erzurum Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı (ETSO) kadın girişimci sayısı 69'dur. Araştırmamız ana kütlesi, ESOB ve ETSO'ya kayıtlı 791 kadın girişimciden oluşmaktadır. Örneklem, %95 güven seviyesinde ve 0,05 güven aralığında www.surveysystem.com websitesi üzerinden 259 olarak hesaplanmıştır.

Anket formu, kadın girişimciliği konusunda geniş bir literatür taraması yapıldıktan sonra, daha önce yapılan saha çalışmaları incelenerek araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Veri toplamak için geliştirilen anket 2017 yılının Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında Erzurum ilinin çeşitli semtlerinde farklı sektördeki kadın girişimcilere yüz yüze görüşme tekniğiyle uygulanmıştır. Saha araştırması kapsamında 228 işletme ziyaret edilmiştir. 200 işletme anket uygulamayı kabul etmiş, 19 işletme ise reddetmiştir. Ayrıca 9 işletmenin kadın girişimci adına açılmasına rağmen erkekler tarafından işletildiği tespit edilmiş, bu işletmelere anket uygulanmamıştır. Saha araştırması kapsamında 200 anket uygulanmıştır.

Anket formu iki ana bölüm ve 35 sorudan oluşmaktadır. İlk bölüm genel bilgiler ve çalışma koşullarına yönelik sorular içermektedir. İkinci bölüm işletmeyi kurarken, yönetirken ve işletmeyi kurduktan sonra kadın girişimcilerin karşılaştıkları problemleri belirlemeye yönelik sorular içermektedir. Anket formunun güvenilirliği Cronbach Alpha katsayısı hesaplanarak belirlenmiştir. Alpha değeri 0,805'tir ve anketin güvenilir olduğunu göstermektedir. Analizler SPSS 22 paket programı ile gerçekleştirilmiştir.

4. Analiz

Evli ve bekar kadın girişimciler arasında çeşitli değişkenler açısından anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığı araştırmak amacıyla kullanılacak fark testinin seçimi için veri seti önce kategorize edilmiş değişkenler Tek Örneklem Kolmogorov Smirnow testi ile değerlendirilmiştir. Değişkenlerin normal bir dağılım göstermediği tespit edildikten sonra ($p=0,00<0,05$) parametrik olmayan Mann Whitney U testinin kullanılmasına karar verilmiştir. Tablo gösteriminde kolaylık olması için bekar kadın girişimciler "0", evli kadın girişimciler "1" kodları kullanılarak kategorize edilmiştir. Evli ve bekar kadın girişimciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunması durumunda ($p<0,05$) değişkenin sıra ortalaması ve p değeri kalın olarak gösterilmiştir. Örneklem içinde 62 bekar, 138 evli kadın girişimci bulunmaktadır. Dul, boşanmış veya medeni durumunu belirtmek istemeyen kadın girişimciler bekar olarak kaydedilmiştir.

Tablo 11: Eğitim Düzeyi ve Yaş Açısından Karşılaştırılması

		N	Sıra ortalaması	Sıraların toplamı	Mann Whitney U	Wilcoxon W	Z	p değeri
Eğitim Düzeyi	0	62	118,28	7333,50	3175,500	12766,50	-3.336	,001
	1	138	92,51	12766,50				
Yaş	0	62	66,53	4125,00	2172,000	4125,000	-5.801	,000
	1	138	115,76	15975,00				

Eğitim düzeyi ve yaş açısından evli ve bekar kadın girişimciler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar mevcuttur. Evli girişimcilere kıyasla, bekar kadın girişimcilerin eğitim düzeyi daha yüksektir, yaş ortalaması ise daha düşüktür.

Tablo 2: İşletme Sahibi Oldukları Yıl Sayısı ve Çalışan Sayısının Karşılaştırılması

		N	Sıra ortalaması	Sıraların toplamı	Mann Whitney U	Wilcoxon W	Z	p değeri
Kaç yıldır işletme sahibisiniz?	0	62	100,79	6249,00	4260,000	13851,000	-,049	,961
	1	138	100,37	13851,00				
Çalışan Sayısı	0	62	94,50	5859,00	3906,000	5859,00	-2.389	,017
	1	138	103,20	14241,00				

Çalışan sayısı açısından evli ve bekar kadın girişimciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bekar girişimcilere kıyasla evli kadın girişimciler daha fazla sayıda çalışan istihdam etmektedir. Diğer yandan evli ve bekar kadın girişimciler arasında işletme sahibi oldukları yıl sayısı açısından anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 3: Çalışma Koşulları ve İşi Bırakma İsteklerinin Karşılaştırılması

		N	Sıra ortalaması	Sıraların toplamı	Mann Whitney U	Wilcoxon W	Z	p değeri
Günde kaç saat çalışıyorsunuz?	0	61	102,10	6228,00	4020,000	13473,000	-,461	,645
	1	137	98,34	13473,00				
Eve iş götürür müsünüz/veya evde üretim yapıp işletmede satar mısınız?	0	62	104,06	6452,00	4057,000	13648,000	-,787	,432
	1	138	98,90	13648,00				
Ailenize dilediğiniz gibi vakit ayırabiliyor musunuz?	0	62	100,39	6224,00	4271,000	6224,000	-,019	,985
	1	138	100,55	13876,00				
Bugün imkanınız olsa bırakır mıydınız? veya maaşlı bir işe geçer miydiniz?	0	62	98,95	6135,00	4182,000	6135,000	-,282	,778
	1	138	101,20	13965,00				
Ailenizin toplam aylık geliri ne kadardır?	0	62	91,75	5596,50	3705,500	5596,500	-1,414	,157
	1	138	103,65	14303,50				

Kadın girişimcilere çalışma koşulları konusunda çeşitli sorular yönetilmiştir. Günlük çalışma saati, eve iş götürme, aileye dilediği gibi vakit ayırabilme, imkanı olsa işi bırakma isteği, ailenin toplam geliri değişkenleri açısından iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 4: İşletmeyi Kurarken Karşılaştıkları Sorunların Karşılaştırılması

		N	Sıra ortalaması	Sıraların toplamı	Mann Whitney U	Wilcoxon W	Z	p değeri
Ailem ve yakın çevrem olumsuz baskısını hissettim.	0	62	95,66	5931,00	3978,000	5931,000	-,863	,388
	1	138	102,67	14169,00				
Bürokratik işlemlerde zorlandım.	0	62	100,31	6219,50	4266,500	6219,500	-,034	,973
	1	138	100,58	13880,50				
İş planlamakta zorlandım.	0	62	104,35	6469,50	4039,500	13630,500	-,784	,433
	1	138	98,77	13630,50				
Makine ekipman seçiminde ve temininde zorlandım.	0	62	108,44	6723,50	3723,500	13176,500	-1,658	,097
	1	138	96,18	13176,50				
Finansal kaynak bulmakta zorlandım.	0	62	104,40	6473,00	4036,000	13627,000	-,697	,486
	1	138	98,75	13627,00				

Girişimcilere işletmeyi kurarken karşılaştıkları sorunlara ilişkin çeşitli ifadeler sunulmuştur. Evli ve bekar kadın girişimciler arasında işletmeyi kurarken karşılaşılan sorunlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Başka bir ifadeyle, evli ve bekar kadın girişimciler işletmeyi kurarken benzer düzeylerde aile ve yakın çevrelerinden olumsuz baskı hissetmiş, bürokratik işlemlerde, iş planlamada, makine ve ekipman seçim ve temininde, finansal kaynak bulmada sorun yaşamıştır.

Tablo 5: İşletmeyi Yönetirken Karşılaştıkları Sorunların Karşılaştırılması

		N	Sıra ortalaması	Sıraların toplamı	Mann Whitney U	Wilcoxon W	Z	p değeri
Pazarlama konusunda zorlandım.	0	62	108,23	6710,00	3799,000	13390,00	-1,494	,135
	1	138	97,03	13390,00				
Finansal hesaplar konusunda zorlandım.	0	62	101,16	6272,00	4237,000	13828,00	-,124	,901
	1	138	100,20	13828,00				
Müşteri ilişkilerinde zorlandım.	0	62	107,52	6666,50	3842,500	13433,500	-1,448	,148
	1	138	97,34	13433,50				
Üretim miktarını belirlerken zorlandım.	0	62	103,62	6321,00	3866,000	13182,000	-,973	,331
	1	138	96,93	13182,00				
Üretim sorunlarını çözmekte zorlandım.	0	62	104,89	6398,00	3728,000	12908,000	-1,332	,183
	1	138	95,61	12908,00				
Satış fiyatlarını belirlerken zorlandım.	0	61	113,39	6917,00	3331,000	12784,000	-2,748	,006
	1	137	93,31	12784,00				

Çalışanları yönetmekte zorlandım.	0 1	62 138	107,20 95,99	6646,50 13054,50	3738,500	13054,500	-1,505	,132
Rakiplerimle başa çıkmakta zorlandım.	0 1	61 137	101,75 98,50	6206,50 13494,50	4041,500	13494,500	-,446	,656

Girişimcilere işletmeyi yönetirken karşılaştıkları sorunlara ilişkin çeşitli ifadeler sunulmuştur. Evli ve bekar kadın girişimciler arasında işletmeyi kurarken karşılaşılan sorunlar konusunda sunulan 8 değişkenin 7'sinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Başka bir ifadeyle, evli ve bekar kadın girişimciler işletmeyi yönetirken pazarlama, finansal hesaplar, müşteri ilişkileri, üretim miktarını belirleme, üretim sorunlarını çözme, çalışanları yönetme ve rakiplerle başa çıkma konularında benzer düzeylerde sorun yaşamıştır. Diğer yandan satış fiyatlarını belirleme konusunda iki grup arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Bekar kadın girişimciler, evlilere kıyasla satış fiyatlarını belirleme konusunda daha çok zorlanmıştır.

Tablo 6: İşletmeyi Kurduktan Sonra Karşılaştıkları Sorunların Karşılaştırılması

		N	Sıra ortalaması	Sıraların toplamı	Mann Whitney U	Wilcoxon W	Z	p değeri
Kadın olduğum için önyargılı tutum ve ayrımcılığa maruz kaldım.	0	62	100,60	6237,00	4272,000	13863,000	-,017	,986
	1	138	100,46	13863,00				
Ev kadını sorumluluklarımı aksatmaya başladım.	0	62	28	77,66	1768,500	2174,500	-,640	,522
	1	138	136	83,50				
İş kurarken yakın çevreden destek olanların sayısı	0	61	91,79	5599,00	3708,000	5599,000	-1,535	,125
	1	138	103,63	14301,00				
Aile içi sorumluluklar işlerimi aksatmaya başladı.	0	62	102,78	6372,50	4074,500	13527,500	-,527	,598
	1	137	98,74	13527,50				

Girişimcilere işletmeyi kurduktan sonra karşılaştıkları sorunlara ilişkin çeşitli ifadeler sunulmuştur. Evli ve bekar kadın girişimciler arasında işletmeyi kurarken karşılaşılan sorunlar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. İşletmeyi kurduktan sonra önyargılı tutum ve ayrımcılığa maruz kalma, ev kadını sorumluluklarını aksatmaya başlama, aile içi sorumlulukların işi aksatması, yakın çevreden destek olanların sayısı açısından iki grup arasında farklılık bulunmamıştır.

Tablo 7: Çevresel Destekleyici Koşullar Konusundaki Görüşlerinin Karşılaştırılması

		N	Sıra ortalaması	Sıraların toplamı	Mann Whitney U	Wilcoxon W	Z	p değeri
Çalıştığım sektörde büyümek için uygun fırsatlar görüyorum.	0	62	103,00	6386,00	4061,000	13514,000	-,538	,590
	1	137	98,64	13514,00				
Çalıştığım sektörün kadın girişimciler için çok uygun olduğunu düşünüyorum.	0	62	99,52	6170,00	4217,000	6170,00	-,196	,845
	1	138	100,94	13930,00				

Yaşadığım bölgede hakim olan kültür kadınları girişimci olmaya teşvik ettiğini düşünüyorum.	0 1	61 138	92,97 103,11	5671,00 14229,00	3780,000	5671,000	- 1,213	,225
Yaşadığım bölgede kadın girişimciler için yeterli destek mekanizmalarının bulunduğunu düşünüyorum.	0 1	62 138	95,91 102,56	5946,50 14153,50	3997,500	5946,500	-,818	,413
Kadın olduğum için erkek girişimcilerin karşılaşmadığı türden sorunlarla karşılaştığımı düşünüyorum.	0 1	61 138	99,80 100,09	6088,00 13812,00	4197,000	6088,00	-,034	,973

Kadın girişimcilere faaliyette buldukları bölgede geçerli olan çevresel destekleyici koşullara ilişkin çeşitli ifadeler sunulmuştur. Evli ve bekar kadın girişimciler arasında çevresel destekleyici koşullar açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Kadın girişimciler benzer düzeylerde çalıştıkları sektörde büyümek için uygun fırsatlar görmekte ve sektörün kadın girişimciler için uygun olduğunu düşünmektedir. Ayrıca evli ve bekar kadınlar yaşadıkları bölgede hakim olan kültürün kadınları girişimci olmaya teşvik ettiğini ve kadın girişimciler için yeterli destek mekanizmalarının bulunduğunu, benzer düzeylerde ifade etmiştir. Kadın olduğu için erkek girişimcilerin karşılaşmadığı türden sorunlarla karşılaştığını düşünme durumu açısından iki grup arasında farklılık bulunmamıştır.

Tablo 8: İşletmeyi Yönetmekte Zorlanma Durumlarının Karşılaştırılması

	N	Sıra ortalaması	Sıraların toplamı	Mann Whitney U	Wilcoxon W	Z	p değeri
İşletmeyi yönetmekte zorlanmıyorum	0 1	62 138	108,02 97,12	6697,00 13403,00	3812,000	- 1,309	,190

Evli ve bekar kadın girişimciler arasında işletmeyi yönetmekte zorlanma düzeyi açısından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yoktur. Kadın girişimciler işletmeyi yönetirken zorlanma durumlarını benzer düzeylerde ifade etmiştir.

5. Sonuç

Analiz sonuçları kadın girişimciler arasında 32 değişkenin sadece 4 tanesinde evli olma durumuna göre farklılık bulunduğunu göstermektedir. Evli girişimciler, bekar girişimcilere kıyasla daha düşük eğitim seviyesine ve daha yüksek yaş ortalamasına sahiptir, daha çok çalışan istihdam etmektedir ve satış fiyatlarını belirlemede daha az zorlandığını ifade etmiştir.

Diğer yandan evli ve bekar kadın girişimciler arasında 28 değişkende istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Günlük çalışma saati, eve iş götürme, aileye dilediği gibi vakit ayırabilme, imkanı olsa işi bırakma isteği, ailenin toplam geliri değişkenleri açısından iki grup arasında farklılık yoktur. Evli ve bekar kadın girişimciler işletmeyi kurarken benzer düzeylerde aile ve yakın çevrelerinden olumsuz baskı hissetmiş, bürokratik işlemlerde, işi planlamada, makine ve ekipman seçim ve temininde, finansal kaynak bulmada sorun yaşamıştır. Ayrıca işletmeyi yönetirken zorlanma düzeyleri de benzerdir. İşletmeyi kurduktan sonra önyargılı tutum ve ayrımcılığa maruz kalma, ev kadını sorumluluklarını aksatmaya başlama, aile içi sorumlulukların işi aksatması, yakın çevreden destek olanların sayısı açısından iki grup arasında

farklılık yoktur. Kadın girişimciler benzer düzeylerde çalıştıkları sektörde büyümek için uygun fırsatlar görmekte ve sektörün kadın girişimciler için uygun olduğunu düşünmektedir. Evli ve bekar girişimciler arasında, yaşadıkları çevreyi değerlendirme düzeyleri açısından farklılık yoktur.

Kaynaklar

- Adewale, A. A. (2016). "Effect of Demographic Factors on Entrepreneurial Culture: A Study of University Students in Metropolitan Kano". *American Journal of Social Sciences and Humanities*. 1(1). Doi: 10-34. 10.20448/journal.801/2016.1.1/801.1.10.34
- Akgül Koç, S., ve Siklon, S. (2009). "Depremde Kadının Özel Alandan Kamusal Alana Geçiş Süreci ve Sivil Toplum Kuruluşları". *Uluslararası-Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı*, 05-09 Mart 2009, Sakarya. 265-279.
- Altuntaş, H. T. (2016). "Girişimcilik Destek Programlarının Aktif İstihdam Politikası Üzerindeki Etkinliği: KOSGEB Yeni Girişimcilik Programı Örneği ve TR21 Analizi". *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(4). 35-42.
- Ankara Kalkınma Ajansı (2014). *Ankara'da Kadın Girişimciliği: Örnekler ve Yol Haritası*. Kadın Girişimciliği ve Girişimci Ekosistemi Araştırmalar Serisi 2.
- Ballı, A. İ. (2017). "Kadınların Girişimci Olma Nedenleri Ve Önlerindeki Engeller: Kadın Girişimci Adayları Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma". *Organizasyon Ve Yönetim Bilimleri Dergisi*. 9(1). 42-63.
- Batı, B. G. ve İnel, M. N. (2015). "Kadın Girişimcilerin Profili Bağlamında Çatışma Düzeyleri Ve Yatırım Tercihleri: Yalova İli Üzerine İnceleme". *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*. 11(44). 101-119.
- Becker, G. S. (1973). "A Theory of Marriage: Part I". *Journal of Political Economy*. 81(4). 813-846. Doi: 10.1086/260084
- Bingöl, G. ve Türkmen, Y. S. (2016). "Girişimciliğin Finansmanında Melek Sermaye ve Türkiye Uygulaması". *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*. 12(45). 357-373. Doi: 10.14783/od.v12i45.1000020017.
- Boyacıoğlu, E. Z. (2014). "Kırsal Turizmde Kadın Girişimciliği: Edirne Örneği". *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*. 4 (2). 82-90.
- DeMartino, R. ve Barbato, R. (2003). "Differences Between Women And Men MBA Entrepreneurs: Exploring Family Flexibility And Wealth Creation As Career Motivators". *Journal of Business Venturing*. 18(6). 815-32. [Doi: 10.1016/S0883-9026\(03\)00003-X](https://doi.org/10.1016/S0883-9026(03)00003-X)
- Erdoğan, E. (2017). *Türkiye'de Gençlerin İyi Olma Hali Saha Araştırması Bulguları*. Habitat Derneği Yayını.
- Erdun, Ş. (2011). Kadın girişimcilerin risk alma eğilimi ve kendine güven özellikleri üzerine bir çalışma: Zonguldak Örneği. Zonguldak Kara Elmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Zonguldak.
- Genç, K.Y. (2015). "Girişimcilik Kurslarına Katılanların Temel Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma". *İşletme Fakültesi Dergisi*. 16 (2). 155-175.
- Goffee, R. ve Scase, R. (1992). *Kadınlar iş başında*. (Çev. A. Fethi). İstanbul: Eti Kitapları.

- Gürer, A. ve Çiftçi, G. E. (2018). "Kültürel Zekanın Bireysel Girişimcilik Yönelimi Üzerindeki Etkisi". *Al-Farabi 2nd International Congress on Social Sciences. April 6-8. Gaziantep.* 490-518.
- İnce, A.R., Çamlıbel, F. ve Birol, E. (2016). "Kosgeb Girişimcilik Eğitimine Katılan Kursiyerlerin Girişimcilik Kararını Etkileyen Sebepler Üzerine Bir Araştırma". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* 21(1). 113-123.
- Kahya, C. ve İmamoğlu, İ.K. (2013). "Sosyo-Demografik Özellikler ve Girişimcilik İlişkisinin Yerel Kalkınma Bağlamında Değerlendirilmesi (Bayburt İli Örneği)". *Akademik Bakış Dergisi.* 38. 4-14.
- Kutukız, D. ve Özden, C. (2018). "Kadın Girişimciliği ve Finansal Okuryazarlığın Kadın Girişimciler Üzerindeki Etkisi". *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi.* 8(8). 349-365.
- Najimudinova, S. (2015), "Kırgızistan'da Kadın Girişimciliği: Durum Analizi ve Perspektifleri. *Sosyoekonomi Dergisi.* 23(24). 7-22.
- Orhan, K. (2017). "Girişimci Kaderini Yener Mi: Girişimci Eğilime Kaderciliğin Etkisi". *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi Özel Sayısı.* 143-159.
- Ödemiş, G. (2018). *Kadın Girişimcilerin İş-Yaşam Dengesi Üzerine Bir Araştırma: İzmir İli Örneği.* İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Girişimcilik ve İnovasyon Yönetimi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir.
- Özçatal, Ö. (2009). "Kadınların İşgücü Piyasasına Katılımını ve Çalışma Koşullarını Etkileyen Sosyo-Demografik ve Kültürel Faktörler". *Uluslararası- Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı, 05-09 Mart 2009, Sakarya.* 45-54.
- Özyılmaz, A. M. (2016). *Türkiye'de Kadın Girişimciliği ve Girişimci Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar Üzerine Bir Araştırma.* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir.
- Türko, E. S. (2016a). "Business Plan Vs Business Model Canvas In Entrepreneurship Trainings, A Comparison Of Students' Perceptions". *Asian Social Science.* 12(10). 55-62. Doi: 10.5539/ass.v12n10p55
- Türko, E. S. (2016b). "Can Entrepreneurship Education Reduce Stereotypes Against Women Entrepreneurship?". *International Education Studies.* 9(11). 53-65. Doi: 10.5539/ies.v9n11p53
- Tulan, D. ve Türko, E. S. (2018). "Kadın Girişimciliği: Erzurum İlinde Bir Uygulama". *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (FESA).* 3(1). 285-306.
- Uluköy, M. ve Bayraktaroğlu, S. (2014). "A Field Research About Oppression Incurred Of Woman Entrepreneurs In Patriarchal Societies". *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi.* 24. 356-369. Doi: <http://dx.doi.org/10.11611/JMER507>